



תעמולה מצרית: טנק מצרי בצד התעלה, ליד גשר הסירות

כבר כתבתי לא פעם על עובדת זו, שהאדם שייך לאותם בעלי-חיים שהם גם יצורים חברתיים וגם יצורים מרחביים. כל מי שמצוי בתולדות הקרבות, מאז המערכות הראשונות של המצרים בארץ-ישראל לפני למעלה משלושת אלפים שנים ועד מלחמת ויאט-נאם, יודע שיש הבדל עצום בין חייל הלוחם על ביתו לבין חייל הלוחם הרחק מביתו. אין זה, כמובן, הגורם היחיד המשפיע על מוראל החייל — אבל זהו גורם חשוב מאד.

נדמה לי שכבר ספרתי על הניסוי המדעי שנערך בסוג מסויים של דגים, המצטיין בחוש טריטוריאלי מפותח ביותר (בדומה ליונקים, ציפורים וזוחלים רבים רבים). כל דג מן הדגים האלה משתלט על טריטוריה מסוימת, ומגן עליה בפני כל מתחרה. נטושה מלחמת-שכנים מתמדת בין דגים אלה.

הסתכלות ארוכה הראתה תופעה מעניינת: כאשר פולש דג אחד לשטח שכנו, מגלה הדג המותקף כושר-לחימה רב. גבורתו גוברת ככל שהוא מתרחק מגבולו לתוך הטריטוריה שלו. במאבק זה, מנצח הדג המותקף תמיד, כי ביתו ישיר להתגברות אומץ-לבו של המותקף סג עוזרונתו של הדג התוקף, שחדר לשטח לא-ללו.

משום כך מתגבר המותקף על התוקף, התוקף מתחיל לסגת, והמותקף רודף אחריו לתוך השטח השכן. ואז חוזרת אותה תופעה עצמה: הדג שתראה זה עתה גילויים מופלאים של גבורה בהגנה על שטחו, מראה סימנים של פחדנות ככל שהעמיק לשטח יריבו, שהסך מתוקף למתגונן. וכן הלאה וכן הלאה.

זוהי, בפשטות, שיטה של חטבע לשמור על איוון טבעי ופיוור בעלי-חיים בשטח-המחייה, ולהבטיח את חמשך קיום הגזע.

תלמיד תהיסטוריה הצבאית יתפלאו לחיובך עד כמה דומה התיאור הסכמאטי הזה של מילחמת-דגים לתולדותיהן של מילחמות רבות בהיסטוריה האנושית. נשוליון ברוסיה, הוא, אולי חדוגמה המפורסמת ביותר.

היו סיבות רבות מאד מדוע נטש כוח-החלטה את הקיסר בהגיעו למוסקבה, שהתלקחה באש. אך יתכן שהסיבה העיקרית, האמיתית, היתה התמוטטות המוראל של הקיסר עצמו וצבאו שטוש בגלל ריחוקם מביתם — בעוד שהמוראל הרוסי עלה ככל שהקרב חדר ללבה של אמא רוסיה.

על רקע זה יש, אולי, משמעות לעובדה שזו הפעם הראשונה בתולדות מלחמת ישראל-ערב לוחמים המצריים על סף ביתם ממש. איני מתכוון רק להכרה המודעת, שהציה-האי סיני הוא בעיני המצרים, חלק ממולדתם, וכי על כן הם לוחמים, על פי הכרתם, לשיחרור אדמתם, כשם שהסורים מאמינים שהם נאבקים על שטח סורי שתושביו ממתנים לשיבתם אליו.

אני מתכוון בעיקר לדברים המתרחשים מתחת לפג ההכרה, לתמריצים פסיכולוגיים ביוזוגיים, עתקיומיו, ואף טרום-אנושיים. גם עם שאינו מצטיין במסורת מילחמתית, יכול להגיב בצורה מילחמתית יותר כשהוא נמצא בתוך טריטוריה שלו.

מצרים, לא ערבים

אגב, דווקא ההיסטוריה המצרית מראה זאת בצורה המובהקת ביותר. למצריים יש היסטוריה רצופה של 6000 שנה. בכל ההיסטוריה הזאת בלט העם המצרי, בגילוליו השונים, באי-רצון בולט להילחם. הוא היה תמיד עם שלווה ממושמע מאד, שהקדיש את כל מאמציו לפיתרון הבעיה הקשה ביותר שלו: איך להישאר בחיים ברצועת-אדמה צרה, תלויה כל-כולה בורם מימי היאור.

רק פעמים מעטות יצא העם המצרי למילחמה מחוץ לגבולות ביתו — וגם במיקרים אלה היה זה רק תוך רדיפה אחרי פושע זר שפליש לארצו שלו.

המצרים כבשו את ארץ-ישראל וסוריה, לפני קום העם הישראלי הקדום, תוך (המשך בעמוד 26)

ביותר בעולם. כימעט בכל מיקרה, המניע העיקרי לפאניקה הוא הרגשת-חניוק — הפחד שמא מנותקת הדרך חזרה הביתה. כל איסטראטגיה שואפת, על כן, להנחיל לאוייב את ההרגשה הזאת. מדוע לא אחזה פאניקה בחיילי מצריים וסורים, כאשר החז לפעול נגדם הכוח המרכזי של צה"ל, בתום שלב הכנימה?

מילחמה על סף הבית

כאן פועל הגורם הגיאוגרפי — בצורה שונה לגמרי מכפי שתוארו לעצמם שוחרי „גבולות הביטחון הרחוקים“ והעומק האיטראטגי. החייל המצרי שהצה את התעלה יודע, כי רק קידומטרים מעטים מסרירים בינו ובין קו חמוים. הוא יודע שאת קו-החמים אפשר לחצות בנקא, אפילו בשחייה. ומאחורי התעלה — מצריים, הבית.

משום כך, אין הוא נוטה לפאניקה, גם במצב קשה. דווקא מפני שהקרבות מתנהלים במערב סיני, ולא בצטונה, נוצר כיום מצב פסיכולוגי חדש לגמרי. גם צבא שאינו מצטיין, ושהמוראל שלו אינו תגובה ביותר, יכול להילחם היטב כאשר פניו אל אויבו, ומאחוריו פתוחה הדרך הביתה. כשתחייל יודע שהוא יכול להיסוג, בסדר בצורה ממושמת, הוא יכול להתחזק מעמד — כל עוד לא נוצר איום ממש בעורפו על-ידי פעולת איגוף וכיתור.

עלידי ריכוז צבאו בצפון סיני נכנס גמאד עבד-אל-נאצר פעמיים למבוכת שחיתח גורם לפאניקה. הנסיבות מנעו מסאראת לחיכנס למבוכת זו.

אותו מצב שורר, כמובן, לגבי הצבא הסורי. הוא לוחם בארצו, סמוך למרכזי האוכלוסיה הסורית, וכל עוד הכוח הישראלי היה לפניו — ולא מאחוריו — לא היתה לו סיבה לפאניקה, גם כשהיו לו אבידות קשות מאד.

נשאר ת השאלה: מדוע לא אחזה סאניקה בצבא המצרי במערכה הקשה של 1948, כשהוא לחם הרחק מביתו?

במלחמת העצמאות לחם הצבא המצרי היטב בעמדות-הגנה, אף שהיה כושל ובלתי-יעיל בהתקפות. באישודו (אישודו של היום), בעיראק-סואידן, בסלוגיה ובעיראק אל מנשה (כיום קריית-גת), במישלטי הצומת ובחוליקאת (חלק), לחם החייל המצרי בהצטיינות. בחוליקאת ראיתי, למחרת הקרב, כמה הרוגים מצריים שוכבים שורות-שורות. הם לחמו ממש עד הנשימה האחרונה.

נדמה לי שהסיבה לחוסר-הפאניקה או נעוצה בעובדה שהמצרים הרגישו שהם לוחמים בתוך ארץ ערבית, בסמוך לאוכלוסייה ערבית. לא היתה להם ההרגשה שמאחוריהם המידבר הריק, המאיים. מאחוריהם היתה מג'דל, ואחרי-כך עזה, הארץ-יוגיס ורפיה. לא היתה ההרגשה הנוראה של חוסר אפשרות נסיגה.

אפילו בכיתור של כיס-פלוגיה (צומת פלוגות עד קריית-גת), לחם הכוח המצרי א באומץ-לב רב, בהנהגת קצין שזכה להערצה כללית גם בצד שלנו: „הנמר השחור“, טאהא חוסיין, גנרל ממוצא סודאני, שנעור על-ידי רבי-סרן צעיר בשם גמאל עבד-אל-נאצר.

בקיצור: חשוב לא רק מי לוחם, אלא גם היכן הוא לוחם.

נפוליון והדגים

למיקומו של שדה-הקרב יש גם חשיבות מבחינה אחרת, הרבה יותר עמוקה. היא נוגעת לאינטנטינקטים יסודיים ביותר. אצל האדם, כמו אצל בעלי-חיים רבים על הקרקע, כים ובאוויר, יצירה-לחימה קשור בתחושה הטריטוריאליה.